І. Білько, Б. Прищепа, В. Коцюбайло

РОЗВІДКИ В УРОЧ. ПАСТІВНИК У с. ПЕРЕСОПНИЦЯ

Співробітники ДП «НДЦ «ОАСУ» ІА НАН України (керівник І. Білько) у липні 2023 р. здійснили дослідження на території Культурно-археологічного центру «Пересопниця». Роботи проводились методом шурфування на раніше не досліджуваній ділянці уроч. Пастівник. Вказане урочище є археологічною пам'яткою, на якій виявлено знахідки та об'єкти мідного і бронзового віків, ранніх слов'ян VII—X ст., Київської Русі і доби Великого князівства Литовського.

Для перевірки культурного шару в південній частині уроч. Пастівник було прокопано три шурфи розміром 2 × 2 м, які розміщувалися за 30 м на схід від макету садиби XII ст. (рис. 1).

Шурф 1. Розташовувався на відстані 3 м на південь від пішохідної доріжки і на відстані 5 м від кільцевої пішохідної доріжки, орієнтований за лінією північ—південь (рис. 2). Шурф прокопано до передматерикового шару, до глибини 0,83 м.

Стратиграфія нашарувань:

1) темно-сірий гумусовий ґрунт залягає до глибини 0,7—0,8 м від денної поверхні; у верхніх пластах, до глибини 0,4—0,45 м він насичений дрібними фракціями печини, нижче таких включень мало;

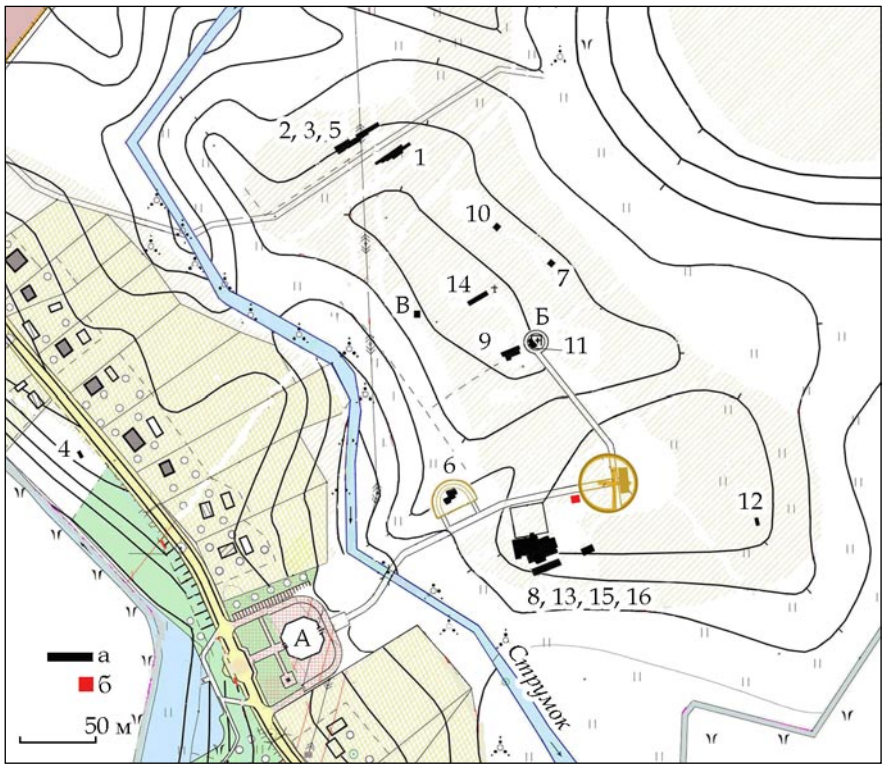

Рис. 1. План центральної частини с. Пересопниця і уроч. Пастівник. Літерами позначено: А — культурно-археологічний центр «Пересопниця»; Б — кам'яний хрест на уроч. Пастівник. Умовні позначення: а — розкопки попередніх років; б — місце закладки шурфів у 2023 р.

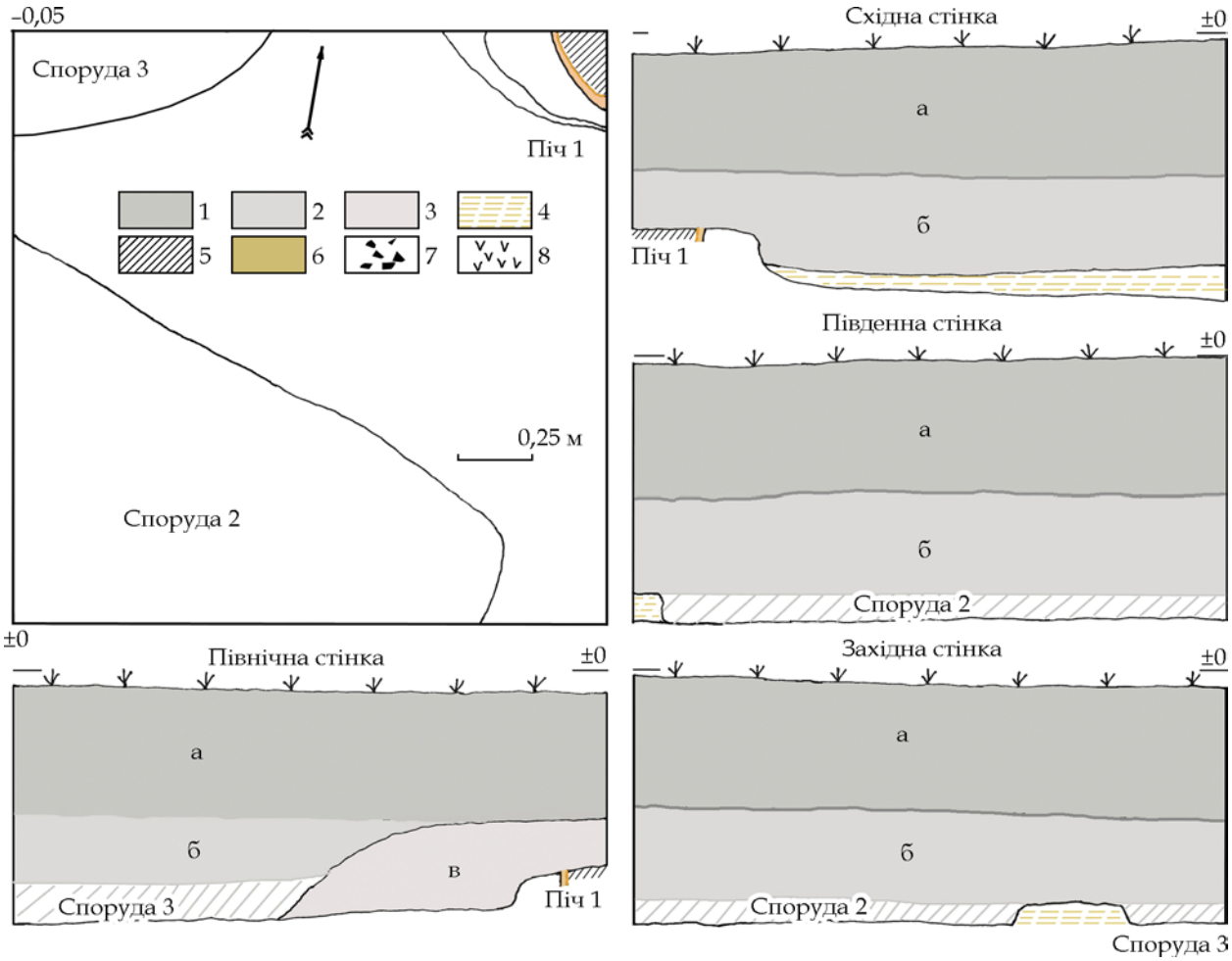

Рис. 2. Пересопниця, уроч. Пастівник, 2023 р. План шурфу 1 і стратиграфічний профіль стінок: 1 — темно-сірий ґрунт, рівномірно насичений дрібними шматками печини; 2 — темно-сірий гумусовий ґрунт без помітних включень печини; 3 — сірний гумусовий ґрунт; 4 — передматериковий жовто-коричневий суглинок; 5 — порушений лесоподібний суглинок; 6 — материковий жовто-сірий лесоподібний суглинок; 7 — уламки кераміки; 8 — вугілля



Рис. 3. Пересопниця, уроч. Пастівник, 2023 р., шурф 2

2) жовто-коричневий передматериковий суглинок залягає від глибини 0,5—0,7 м. Після зачистки дна в північно-східному куті шурфу від глибини 0,64 м від репера простежено контур внутрішньої поверхні давньої печі у вигляді дугоподібної в плані оранжевої лінії, яка фіксує внутрішню поверхню міцно випаленої стінки печі (об'єкт 1). Оскільки в межах шурфу виявлено лише незначну частину печі, то ця ділянка нижче не досліджувалась. У південно-західній частині шурфу виявлено пляму котловану давньої споруди (об'єкт 2), у межах дослідженої ділянки простежено частину північно-східної стіни (впродовж 2 м) і східний кут цього котловану. Як показала зачистка, заповнення котловану складається з чорного гумусного ґрунту, насиченого дрібними шматками печини та деревним вугіллям. Під час зачистки тут знайдено стінку та вінце гончарного горщика. Вінце манжетоподібне, датується X ст. У північно-західному куті простежено заповнення об'єкта 3, в межах шурфу його контур дугоподібний у плані, вздовж західної стінки ширина складає 0,4 м, вздовж північної стінки — 0,7 м.

У культурному шарі зібрано значну кількість уламків гончарного посуду XII — першої половини XIII ст. Зібрано також уламки горщиків X ст. Трапилася ліпна стінка слов'янського горщика райковецької культу-

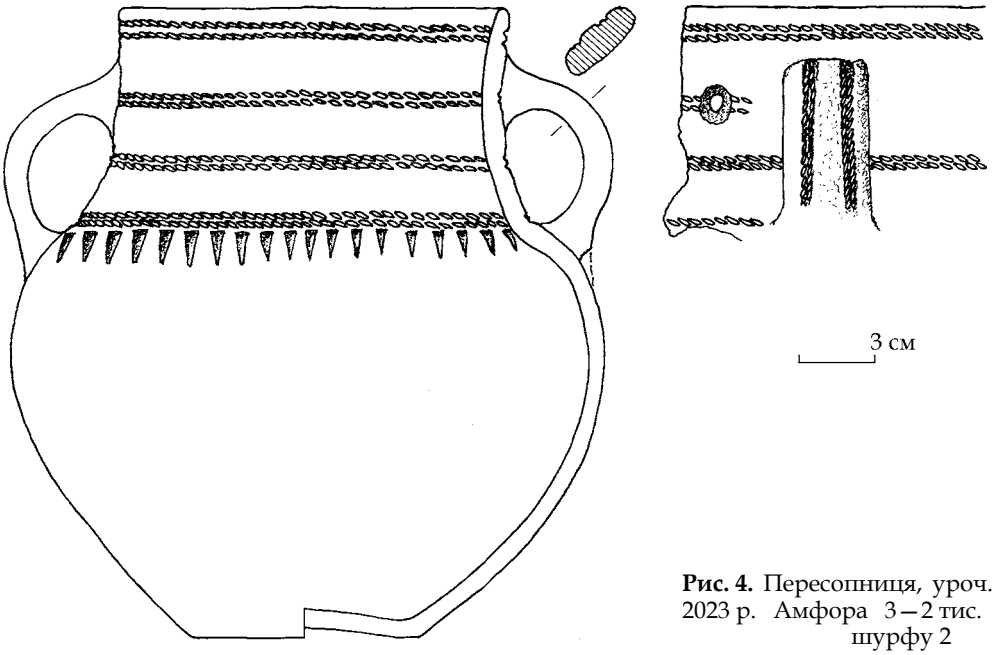

Рис. 4. Пересопниця, уроч. Пастівник, 2023 р. Амфора 3—2 тис. до н. е. із шурфу 2

ри. Матеріали первісної доби: уламки ліпної миски мідного віку, сколи і відщепи бронзового віку, кістки тварин.

Шурф 2. Початково мав розміри 2 × 2 м (рис. 3), але під час досліджень зроблено доріжку на схід, і розміри шурфу склали 2 × 3 м.

Стратиграфія нашарувань:

1) темно-сірий ґрунт, насичений дрібними уламками печини, залягає від денної поверхні до глибини 0,15—0,25 м;

2) нижче простежено світло-сірий гумусний ґрунт, його товщина 0,15—0,25 м;

3) передматериковий жовтий суглинок простежено з відміток 0,65 м (північно-західний кут), 0,7 м (північно-східний кут).

У південно-західній частині шурфу на глибині 0,48—0,58 м виявлено розвал ліпної амфори 3—2 тис. до н. е. (рис. 4). Посудина кулястої форми з маленьким денцем та двома петельчастими ручками, які прикріплені зверху до середини горловини, знизу — до її нижньої частини. Орнамент складається із чотирьох горизонтальних смуг подвійного шнура від горловини до плічок. Такі ж подвійні смуги: на петельчастих ручках. Амфора, імовірно, належить до городоцько-здовбицької культури.

У східні частині шурфу простежено ділянку культурного шару, насичену уламками гончарних горщиків XII — першої половини XIII ст., кістками тварин, деревним вугіллям. Ця ділянка у плані округла, діаметром близько 1,5 м, у перетині лінзоподібна, товщиною до 0,18 м. У центральній частині вона залягала на глибині від 0,4 м до 0,58 м від репера.

У шурфі 2 у культурному шарі на рівні 1—2 штиків знайдено уламок ліпної посудини бронзового віку (стжижовської культури), крем'яні відщепи та сколи. Зібрано також уламки гончарного посуду XII — першої половини XIII ст. Серед індивідуальних знахідок трапився ніж черешковий та фрагменти цвяхів. У культурному шарі періоду Київської Русі на рівні третього штика найбільше рухомих матеріалів зібрано у східній частині шурфу, це гончарний посуд XII—XIII ст. та індивідуальні знахідки: крем'яний скребок, кістяна голка, залізний черешковий ніж, металеве навершя, бронзова пряжка.

Шурф 3 було закладено за 4 м від шурфу 2, на площі шурфу 2.

Стратиграфія нашарувань:

1) темно-сірий ґрунт, насичений дрібними уламками печини, залягає від денної поверхні до глибини 0,28—0,30 м,

2) передматериковий жовтий суглинок зафіксовано з відміток 0,34 м (південно-східний кут) та 0,53 м (північно-західний кут);

3) материк, жовтий суглинок залягає на глибині 0,5 м (північна стінка) від денної поверхні.

У шурфі 3 у культурному шарі на рівні 1—2 штиків знайдено уламок вінця від ліпної посудини бронзового віку, невелику кількість уламків гончарного посуду XII — першої половини XIII ст., заготовка крем'яного знаряддя. В культурному шарі на рівні 3 штика виявлено фрагменти ліпного посуду бронзового віку та гончарного посуду XII — першої половини XIII ст.

У результаті шурфування знайдені матеріали мідного і бронзового віків, раннього та розвинутого середньовіччя. Під час досліджень вдалось виявити дві ями, котлован житла, стінку печі. Наявні матеріали свідчать, що дана ділянка перспективна для проведення досліджень багатошарового поселення широкими площами.